

ПРОБЛЕМЫ АВТОМАТИЗАЦИИ ПРОЦЕССУ КОНТРОЛЮ НА СУЧАСНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ В УМОВАХ ВПРОВАДЖЕННЯ МСФЗ**Радомська Т. А.**

Несмотря на достаточно богатый рынок информационных технологий, в Украине уровень компьютеризации бухгалтерского учета по сравнению с другими странами достаточно низкий, что обуславливает почти полное отсутствие теоретических и практических разработок с контроля и аудита в среде электронной обработки данных. Поэтому главная задача научного исследования в данной области – определении приоритетных направлений компьютеризации контрольных процессов на предприятиях, важнейшими из которых являются: разработка эффективных методик внутреннего, внешнего контроля и аудита в среде электронной обработки данных, учитывая особенности отечественной нормативной базы, действующей практики бухгалтерского учета и особенностей перехода к МСФО отечественных предприятий.

Незважаючи на достатньо багатий ринок інформаційних технологій в Україні на сьогоднішній день рівень комп'ютеризації бухгалтерського обліку порівняно з іншими країнами досить низький, що обумовлює майже повну відсутність теоретичних та практичних розробок з контролю та аудиту в середовищі електронної обробки даних. Тому головне завдання наукового дослідження в даній галузі полягає у визначенні пріоритетних напрямів комп'ютеризації аудиторської діяльності та контрольних процесів на підприємствах, найважливішими з яких є: розробка ефективних методик внутрішнього, зовнішнього контролю та аудиту в середовищі електронної обробки даних, враховуючи особливості вітчизняної нормативної бази, діючої практики бухгалтерського обліку та особливостей переходу до МСФЗ вітчизняних підприємств.

Despite a rich market of information technologies in Ukraine the level of computerization of accounting in comparison with other countries is quite low, which leads to the almost complete absence of theoretical and practical developments with control and audit in the environment of electronic data processing. Therefore the main task of scientific research in this area is the definition of priority areas of computerization of the control processes in enterprises, the most important of which are: development of effective methods of internal and external control and audit in the environment of electronic data processing, taking into account the peculiarities of the domestic regulatory framework of the current accounting practices and characteristics of the transition to IFRS domestic enterprises.

Радомская Т. А.

ассистент каф. УиА ДГМА
Domskie@yandex.ru

ДГМА – Донбасская государственная машиностроительная академия, г. Краматорск.

УДК 657.4

Радомська Т. А.

ПРОБЛЕМИ АВТОМАТИЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ КОНТРОЛЮ НА СУЧАСНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ В УМОВАХ ВПРОВАДЖЕННЯ МСФЗ

Незважаючи на достатньо багатий ринок інформаційних технологій в Україні на сьогоднішній день рівень комп'ютеризації бухгалтерського обліку порівняно з іншими країнами досить низький, що обумовлює майже повну відсутність теоретичних та практичних розробок з контролю та аудиту в середовищі ЕОД.

Над питанням впровадження МСФЗ і використання систем електронного документообігу, електронної звітності, її аналізу та контролю працюють такі вчені, як М. Білуха, Т. Микитенко, Н. Задорожна, Г. Бондарчук та багато інших [1]. За останні 5 років на сторінках багатьох фахових видань, таких як журнали «Бухгалтерський облік і аудит», «Вісник податкової служби», «Головбух», газети «Все про бухгалтерський облік», «Дебет-Кредит» проводиться достатньо дискусій, даються роз'яснення щодо складання звітності відповідно до МСФЗ за умов автоматизації обліку та контролю, використання системи електронного документообігу, подання звітності підприємства в електронному вигляді, зокрема податкової звітності. Питанню інформаційних систем в контролі присвячено низку робіт Грабуров В. А., Гужва В. М., Івахненков С. В., Комиссаров В. Л., Подольский В. И., Щербакова Н. С., однак вони носять швидше загальний теоретичний характер і не розкривають питання окремих аспектів контролю на підприємстві [2].

Метою роботи є визначення пріоритетних напрямів комп'ютеризації аудиторської діяльності та контрольних процесів на підприємствах, найважливішими з яких є: розробка ефективних методик внутрішнього, зовнішнього контролю та аудиту в середовищі ЕОД, враховуючи особливості вітчизняної нормативної бази, діючої практики бухгалтерського обліку та особливостей переходу до МСФЗ вітчизняних підприємств.

Розглянемо порядок автоматизації процесу трансформації фінансової звітності із національних стандартів до МСФЗ з використанням різних методів:

1. Метод паралельного обліку.
2. Метод трансляції проводок (записів).
3. Метод трансформації звітності [3].

Аналізуючи перелічені методи, слід відзначити, що безпосередня трансформація національної звітності у звітність МСФЗ неможлива. Для отримання звітності за МСФЗ завжди потрібно звертатися до додаткової інформації. Будь-який з розглянутих способів формування звітності за МСФЗ використовує дані бухгалтерського обліку про здійснені операції. У зв'язку з цим найбільш природним чином формування звітності в МСФЗ реалізується в програмних продуктах автоматизації бухгалтерського обліку. Причому суто облікової інформації, що міститься в бухгалтерських записах, може виявитися недостатньо, особливо для формування приміток до звітів. Для цього буде потрібно залучення інформації довідкового характеру про об'єкти обліку, облікових політиках, первинних документів. У зв'язку з цим реалізація підготовки паралельної звітності найбільш ефективно проходить в інтегрованих системах управління підприємствами. Тоді при формуванні фінансових звітів за МСФЗ і приміток до них використовується інформація, що зберігається в спеціалізованих модулях системи, таких, як «Основні засоби», «Матеріальні виробничі запаси», «Зарплата і кадри», «Управління закупівлями/продажами», «Бюджетування», і т. п. Використання цієї інформації дозволяє підвищити рівень автоматизації функцій з підготовки паралельної звітності.

Трансформаційні програми вимагають уведення всієї необхідної додаткової інформації через механізми імпорту інформації з облікових або управлінських систем. В іншому випадку буде потрібно використання ручного введення коректувань на основі додаткового аналізу інформації фахівцем, експертом.

Інтегрована система управління підприємством «Галактика» – складна багатофункціональна система управління підприємствами/холдингами, що позиціонується розробниками як система, що відноситься до класу ERP. Поряд з реалізацією широкого спектру управлінських функцій система дозволяє вести бухгалтерський облік і формувати фінансову звітність, що відповідає вимогам ПСБО, а також МСФЗ – International Accounting Standard (МСФЗ – IAS) і Загальноприйнятими обліковими принципами – General Accepted Accounting Principles (US GAAP). Програма підтримує всі три методи трансформації фінансової звітності з національних стандартів в інші облікові стандарти: паралельний облік, трансляція проводок, трансформація звітності [4].

Програмний продукт ERP Моноліт SQL представляє собою інтегровану систему управління підприємством, яка дозволяє вести бухгалтерський облік відповідно до національних і міжнародних стандартів. Для цього в програмі реалізований принцип трансформації звітності. Для автоматичного формування фінансової звітності у двох паралельних стандартах (наприклад, ПСБО та МСФЗ) в ERP Моноліт SQL використовується один загальний деталізований план рахунків для запису всіх господарських операцій [4].

В умовах застосування комп'ютерних технологій поряд з паперовими носіями інформації створюються ще й електронні її носії. Для проведення перевірки цих умов потрібно вміти здійснити обробку даних, що зберігаються на електронних носіях інформації. В зв'язку з цим доцільно до складу контрольно-ревізійних груп включати спеціалістів з технології комп'ютерної обробки економічної інформації і зокрема облікової. Але при цьому слід мати на увазі, що в програмах можуть бути приховування зловживань за рахунок спотворень і перекручування в цих програмах, що потребує залучення до ревізії програмістів.

За допомогою ЕОМ можна автоматизувати виникаючі в процесі ревізії як математичні (додавання, віднімання і інше), так і логічні (порівняння, вибірка, інше) дії. Інформаційні масиви, банки даних дозволяють використовувати програмним шляхом в будь-який проміжок часу великі об'єми інформації для проведення ревізії з метою виявлення різного роду зловживань, відхилень і порушень. Контрольно-ревізійний та програмний контроль можливий тоді, коли при проектуванні будуть враховуватися потреби контрольно-ревізійних служб. Для реалізації цього завдання пропонується рішення про доцільність створення поряд з підсистемою «Бухгалтерський облік» підсистеми «Фінансово-господарський контроль» або «Фінансово-господарський контроль і ревізія» Однак з такою позицією навряд чи можна погодитися.

При вивченні контрольної інформації і контрольно-ревізійних завдань, що вирішуються в підсистемі «Фінансово-господарський контроль і ревізія» виявляється, що практично всі контрольні завдання по окремих ділянках обліку повинні вирішуватись в підсистемі «Бухгалтерський облік». Наприклад, машинограми, в яких відображені відомості про прості обладнання по причинах і винуватцях, розрахунок амортизаційних відрахувань, оборотна відомість розподілу нарахованої заробітної плати по кореспондуючих рахунках, повинні бути одержані при автоматизованому обробітку облікової інформації на підприємстві [5].

При здійсненні контролю ревізори можуть використовувати не тільки інформацію завдань, що вирішуються в підсистемі «Бухгалтерський облік», але інформацію із інших підсистем. Зокрема ряд завдань по виявленню крадіжок може вирішуватись в підсистемі «Аналіз господарської діяльності підприємства» оскільки в результаті аналізу ряд показників фінансово-господарської діяльності підприємства можна виявити різного роду протиріччя, які свідчать про ознаки зловживань. Але такі завдання необхідно включати в цю підсистему на стадії її проектування.

Розробку завдань (в формі контрольно-ревізійного комплексу) доцільно доручити проектним організаціям при безпосередній участі ревізорів, що дозволить обґрунтовано сформулювати функціональні завдання, включити в масиви інформації дані, які необхідні для контролю ревізії, передбачити видачу до друку і на дисплей відхилень, які свідчать

про ознаки зловживань і інше. Функціонування контрольно-ревізійних комплексів завдань найбільш ефективно в умовах широкого розповсюдження типових проектних рішень і пакету прикладних програм (ППП), а також нових технологій обробки облікової інформації.

Хоч можливість викривлень і зловживань в умовах комп'ютеризації обліку знижується, але практично лазейки для них залишаються. Особливо тяжко виявити різні зловживання в умовах комп'ютеризації обліку у випадках зрощування програмістів і операторів, які можуть закладати в програмах певні відхилення з метою зловживань (неповне оприбуткування цінностей або зайве їх списання, неповне відображення і перерахування сум податків і платежів до бюджету і т. д.). В умовах комп'ютеризації обліку зловживання можуть створюватись і приховуватись відсутністю або спотворенням програмного забезпечення. У зв'язку з тим, що система автоматизованого контролю повинна обов'язково передбачатись в проекти автоматизації обліку, ревізор повинен перевірити проектну документацію на створення такої системи [5].

Криза економіки України, яка все ще залишається досить значним гальмівним інструментом в розвитку науки і техніки вимагає більш детального дослідження всіх галузей виробництва народного господарства, прийняття нових рішень.

Безумовно, що для ефективної роботи комп'ютерних аудиторських систем та систем внутрішнього контролю необхідно надати цим програмам розвинуті заходи контролю під час здійснення господарських операцій. При введенні даних в інтерактивному режимі вони мають підлягати негайній перевірці. Непідтверджених даних не потрібно приймати, і на екрані терміналу повинно висвітитися повідомлення, яке б дало можливість користувачу виправити дані й відразу ж ввести їх повторно. Контрольні аудиторські процедури, виконувані одночасно з інтерактивною обробкою, можуть включати перевірку відповідності засобів контролю за інтерактивними прикладними програмами. Наприклад, це може бути зроблено за допомогою введення тестових операцій через пристрій терміналу або за допомогою аудиторського програмного забезпечення. Аудитор може використовувати такі тести для того, щоб підтвердити своє розуміння системи або для перевірки засобів контролю, таких як паролі та інші засоби контролю доступу [6].

Слід зазначити, що професійними організаціями та безпосередніми користувачами на шляху впровадження використання комп'ютерної техніки і технології в бухгалтерському обліку та аудиті вбачаються певне коло проблемних питань, серед яких виділяються наступні:

1. Низький рівень розвитку аудиторського ринку, викликаний незначним періодом його становлення;

2. Аудит фінансової звітності згідно з міжнародними стандартами аудиту багато в чому має за основу так зване «професійне судження» аудитора, яке ґрунтується на його досвіді та інтуїції. Бездумна комп'ютеризація аудиту при цьому може призвести до такої його автоматизації, яка потягне за собою ряд помилок при проведенні аудиту.

3. Ризики, пов'язані з використанням комп'ютерних систем обробки даних, можуть бути значними. При цьому ймовірність неправильної обробки даних чи втрати частини інформації стає реальною загрозою правильності аудиторського висновку.

4. Розробка аудиторського програмного забезпечення є досить важким процесом, який потребує значних фінансових витрат.

5. Низький рівень комп'ютерної грамотності користувачів.

6. Різна галузева спеціалізація клієнтів аудиторських фірм, що при динамічно мінливому законодавстві не дозволяє зробити деталізоване налаштування спеціалізованих систем на «всі випадки життя».

7. Ряд методичних проблем, зокрема, необхідність розроблення методичних підходів реалізації трансформаційних процедур перетворення фінансових звітів по заданих форматах, не розголошуючи при цьому комерційну таємницю тих аудиторів, які вже виконують подібні замовлення й знають, як цю роботу виконувати [6].

Безумовно, аудитори та бухгалтера не заперечують користі автоматизації. Проте характерно, що при розмові з українськими аудиторами і бухгалтерами щодо автоматизації їх діяльності вони часто кажуть: «в майбутньому», «в перспективі». Опитування, проведені серед російських аудиторів щодо використання в їх роботі програмних продуктів, також показали, що одним з головних інструментів аудитора, як і раніше, залишаються Word і Excel.

В Україні ж стан справ з упровадженням сучасних технологій в аудит значно гірший. Це підтверджує той факт, що навіть в Росії вже з'явилося до десятка спеціалізованих аудиторських програмних продуктів місцевої розробки, а в Україні в даний момент існує ряд комп'ютерних аудиторських програм, але вони не враховують специфіку галузі і технологію конкретного виробництва і не мають стандартних загальноприйнятих рішень. Потрібна програма, яка б підтримувала розгорнутий аналітичний облік, мала б глибоку спеціалізацію, а також засоби об'єднання даних з різних АРМ для отримання зведених звітних форм та звітності за МСФЗ.

Проте, конкуренція, що посилюється в аудиторсько-консалтинговому бізнесі, вже змушує компанії знаходити нові шляхи підвищення ефективності організації та рентабельності діяльності. Немаловажну роль у цьому буде відведена й пошуку шляхів рішення підвищення ефективності діяльності, якості надаваних послуг за допомогою застосування спеціалізованих програмних засобів. Пройде ще небагато часу, і аудитори вже не будуть представляти свою роботу без їхнього застосування.

ВИСНОВКИ

Отже, до основних перспектив розвитку програм по автоматизації аудиторської діяльності слід віднести: продовження інтеграції із системами бухгалтерського обліку; створення майстра по настроюванню користувачами алгоритмів формування бухгалтерської й податкової звітності на основі імпортованих даних бухгалтерського обліку; вбудовування й регулярне відновлення методології аудита в частині робочих документів аудитора, бази потенційних порушень; вбудовування можливості опису бізнес-процесів клієнта.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Білуха М. Т. Аудит у бізнесі : монографія / М. Т. Білуха. – К. : Знання, 2004. – 568 с.
2. Івахненко С. В. Комп'ютерний аудит: Контрольні методики і технології: монографія / С. В. Івахненко – К., 2005. – 286 с. SBN: 966-346-057-1.
3. Курило Г. М. Реформування фінансової звітності до МСФЗ: проблеми та шляхи їх подання. Розвиток обліку, аналізу і контролю в умовах світових інтеграційних процесів / Г. М. Курило // Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. Львів, 29 березня 2013р. – С. 37–39.
4. Волот О. І. Методологічні основи та організація інформаційної системи бухгалтерського обліку, контролю та аудиту в умовах автоматизованої обробки інформації / О. І. Волот // Облік, аналіз, аудит. – 2011. – № 12. – С. 35–41.
5. Мурашко В. М. Використання електронних обчислюваних машин (ЕОМ) і комп'ютерних технологій у системі контролю і ревізії фінансово-господарської діяльності на підприємствах / В. М. Мурашко, Н. Б. Стволюк // Інформаційні технології у змісті освіти та практичній діяльності фахівців з обліку і аудиту: проблеми методології та організації : тези доп. наук.-практ. конф. 18 лютого 2010 р. – К. : КНЕУ, 2010. – 305, [7]. ISBN 978-966-483-188-5